

Dimitrovljevih fotografija na kraju knjige.

Dnevnik otkriva golemu količinu raznovrsnih događaja iz svakodnevnog života, osobna iskustva u situacijama koje su bile od izuzetnog značenja za budućnost velikog dijela svijeta, mnogobrojne razgovore s članovima sovjetske komunističke partije i njihovim najvišim državnim dužnosnicima, ali i ostalih zemalja diljem svijeta, korespondenciju s poznatim intelektualcima, kao i izuzetno korisne i intrigantne informacije proizašle iz diplomatskih i obavještajnih izvora. Želimo li sagledati osobnu stranu Dimitrovljeva života, nećemo ostati uskraćeni, jer na raspolaganju su nam pisma i telegrami upućivani obitelji i prijateljima. Neka od njih po prvi su put upravo na ovom mjestu javno objavljena, pružajući na taj način potpuniju sliku njegove ličnosti.

Za istraživače hrvatske povijesti prve polovice 20. stoljeća i povijesti Komunističke partije Hrvatske, osobito zanimljivi bit će oni dijelovi dnevnika gdje se spominju imena Josipa Broza Tita, Ante Pavelića, Vladimira Nazora i Vladimira Bakarića, koji su u raznim situacijama izravno razgovarali s Dimitrovom ili su spominjani u sklopu razgovora s najvišim predstavnicima komunističke vrhuške. Iscrpnije objašnjenje iz Dimitrovljeve perspektive moći ćemo, na žalost, dobiti samo o ulozi Josipa Broza, jednog od najspominjanih lidera uopće, dok su

gore navedena trojica tek usputna dnevnička bilješka, iz koje ne dobivamo podrobnije informacije.

Dnevnik sadrži oko tri tisuće osobnih imena sa svih kontinenata s kojima je Dimitrov dolazio u kontakt ili ih je posredno spominjao tijekom svojih nebrojenih razgovora koje je vodio kao jedan od najistaknutijih komunističkih lidera, te isto tako i veliki broj geografskih pojmova, što potvrđuje izuzetnu informativnu vrijednost dnevnika. Upravo zbog svojeg velikog međunarodnog ugleda on nije u cijelosti samo predstavnik bugarske povijesti, već i svih onih zemalja, koje su bile povezane s pripadnicima Kominterne. Njegov je dnevnik korisno vrelo gledano iz perspektive čovjeka s mogućnošću kreiranja novih političkih putova, pažljivo bilježeno, te na taj način daje uvid u onu stranu života koju ne možemo naći u klasičnom arhivskom gradivu, ali u kombinaciji s njim postaje komplementarno i stvara jasniju sliku jednog vremena.

Diana Mikšić

Georgi Dimitroff, TAGEBÜCHER 1933-1943, 712 str. / KOMMENTARE UND MATERIALIEN ZU DEN TAGEBÜCHERN 1933-1943, 773 str., Aufbau-Verlag, Berlin 2000.

Kao dodatak prikazu Dnevnika Georgija Dimitrova u bugarskom izdanju,

spomenimo i dvosveščanu objavu istoga dnevnika od njemačkog nakladnika. Navedeno izdanje čini knjiga **Dnevnici 1933-1943.** koja je objava samoga dnevnika Georgija Dimitrova, dok je njegov popratni dio, u zasebnom svesku, nazvan **Komentari i materijali o Dnevnici 1933-1943.** U prvom je svesku donesen njemački prijevod izvornog dnevnika, koji se za razliku od bugarskog zaustavlja na godini 1943. odnosno formalnom prestanku djelovanja Kominterne. U njemu se oslikava svjetska politika jednog desetljeća, gledana očima Dimitrova, obilježena stremljenjima komunističkog i socijaldemokratskog pokreta u godinama uoči II. svjetskog rata, njegov vanjskopolitički okvir, sam rat u kontekstu sovjetskog otpora i njegova utjecaja na partizanske pokrete u Europi. Njegovi zapisi provest će čitatelja kroz legendarna mjesta od Berlina, Crvenoga trga i Kremlja, kroz odraze španjolskog građanskog rata, Kine, Finske i Balkana te donijeti uvid u razgovore i korespondenciju sa Staljinom, Molotovim, Berijom, Thorezom, Mao Tse-Tungom, Togliattijem, Titom i još mnogima.

Dnevnik je izvorno pisan trojezično (od ožujka 1934. do kolovoza 1943. na njemačkome, od rujna 1943. do kraja 1944. na ruskome te nakon 1945. do 1949. na bugarskome), a osobitost mu je i činjenica koja u stručnjaka izaziva nedoumice, da ne postoje zapisi od 1. veljače 1935. do 18. kolovoza 1936. i iz 1938. godine. Djelomice se

to komentira pokušajem autocenzure, naknadnog uklanjanja tih dijelova od samog Dimitrova ili uopće preki-da u pisanju, vjerojatno potaknutog okolnostima straha autora od stradanja u političkim čistkama partijskog vrha.

Zanimljivijim dijelom ovog izdanja čini se 2. knjiga komentara i materijala koju su priredili Bernhard H. Bayerlein i Wladislaw Hedeler, u suradnji s Birgit Schliewenz i Mariom Matschuk. Njen sadržaj započinje uvodnim osvrtom glavnog urednika pod nazivom *Dimitrovljevi dnevnići – unutar-nji pogledi iz štaba "svjetske revolucije"*. U eseju nas Bayerhard provodi kroz ključne sastavnice događaja i ljudi koji su vezani uz nastanak ovog dnevnika i koji su nositelji jedne epohe. Prema pogledima autora ovog teksta dnevnici su kronika ljudskog prezira i propale revolucije, prvotno nastajali kao osobne i otvorene bilješke revolucionara i vođe, postupno su pretvarani u birokratizirani politički protokol. *Ujedinjena fronta kao ideologija*, Volfganga Englera kraći je komentar Dnevnika s osvrtom na vrijeme, prostor i njegove karakteristike u obličju jedne politike. *Kronika 1933-1943.* (str. 25-223) kontinuirano slijedi najvažnije povijesne događaje od 1. siječnja 1933. zaključno s 24. lipnjem 1943. koji su izravno i neizravno utjecali na komunistički pokret. U *Napomenama* (str. 224-294) se donose pojašnjenja izabranih događaja, institucija i organizacija naznačenih u tekstu. Opsežan i

koristan dio ovog sveska predstavlja *Izbor iz literature* s posebnim poglavljima: Djela Dimitrova (Izdanja i zbirke, Preuzeti govori i članci na njemačkom jeziku, Zasebna pisma i Dimitrovljevi dokumenti); Izdanja o slučaju Reichstaga; Život i djela Dimitrova; O povijesti Kominterne; Izvori i dokumenti; Monografije i članci; Biografije, sjećanja i novinska izvješća; O povijesti Sovjetskog Saveza i KP-a (boljševika); O povijesti komunističkih partija; te popratni leksikoni. *Životopis Dimitrova* (str. 366-379) kronološki bilježi biografske podatke autora Dnevnika od rođenja 1882. u Kowatschewzima, Bugarska, afirmacije kao političkog vođe, do njegove smrti u sanatoriju kraj Moskve 1949. godine. Biografiji je priloženo i obiteljsko stablo Dimitrovljevih. Kako se u dnevnicima spominje više od 2000 osoba iz cijeloga svijeta, priređivači su ponudili *Kratke biografije* (str. 382-680) s najznačajnijim podacima iz života i djelovanja važnijih ličnosti. Neizostavno je pomagalo za snalaženje po Dnevniku *Indeks* osoba, organizacija, mjesta i pseudonima, na kraju predstavljenoga sveska.

Značenje jedne osobe i njegova odraza u svjetskoj povijesti svakako pokazuje interes za objavom i u stranim izdanjima.

Diana Mikšić

Dokumenti organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja u Sloveniji, knjiga 8, Ljubljana 2001; za tisak priredile Marjeta Adamič, Darinka Drnovšek, Metka Gombač i Marija Oblak Čarni.

Prema riječima uredništva ova je publikacija nastavak serije od sedam knjiga dokumenata organa i organizacija Narodnooslobodilačkoga pokreta u slovenskim zemljama (za razdoblje od travnja 1941. do konca lipnja 1943. godine), koju je pod nazivom *Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji* do 1989. godine izdao Institut za noviju povijest u Ljubljani (*Institut za novejšo zgodovino v Ljubljani*).

Poslije 1989. autori edicije nastavili su s pripravom objavljivanja dokumenata za razdoblje od lipnja 1943. do kapitulacije Italije u rujnu iste godine. Naime, spomenuto je razdoblje obilježilo snažnije djelovanje vodstva Narodnooslobodilačkoga pokreta i uključivanje dotada neopredijeljenih stanovnika (tzv. "sredine") u Oslobođilačku frontu slovenskoga naroda te preuzimanje i organiziranje narodne vlasti na terenu.

Takva se situacija odrazila i na količinu arhivskoga gradiva, a time i na potrebu za pomnijim odabirom dokumenata za objavu iz razdoblja prije kapitulacije Italije. Za dokumente nastale poslije toga datuma planirano je objavljivanje po tematskom izboru, pa su u pripravi zapisnici sa sjednica